

VRANCEA CA „ȚARĂ” ÎNTR-CELELALTE

(Schiză etnosociologică)

dr. Ion Chelcea

La noi, aceste „țări” au fost cunoscute din cele mai vechi timpuri. Astfel, în *Letopisețul Țării Moldovei* apare consemnat: „Țara Ardealului nu este numai o țară însăși, ci Ardealul se cheamă mijlocul țării, iar pe la marginile ei sînt alte țări mai mici carele toate de dînsa se țin și sub ascultarea ei sînt, întîi cum îi Maramureșul, despre țara Leșească și țara Secuiască, despre Moldova și țara Oltului, despre țara Muntenească și țara Birsei și țara Hațegului, țara Oașului, și sînt și alte hotare multe carele toate se țin de Ardeal”¹.

Diferențierea etnică a fost sesizată încă de Dimitrie Cantemir. În lucrarea sa *Descriptio Moldaviae*² marele cărturar ține seama de împărțirea administrativă și etnografică de pe atunci, vorbind de Țara de sus și de Țara de jos, cu urmări și de altă natură, nu numai administrative, ci și psihologice și social-etnografice. Dimitrie Cantemir se oprește și la situația deosebită în care se prezintă cele trei centre țărănești considerate de el „state”: al Cîmpulungului bucovinean, ce ține de Suceava, Vrancea, ce ține de Putna și „Chigheciul”, ce ține de Fălciu.

Nașterea acestor țări de care vorbim constituie un proces general de populare — dar, totodată și specific — în sensul că popularea la început se face prin „pete”, sau „ochiuri”, potrivit condițiilor naturale și istorice. Se au în vedere, în primul rînd, locurile adăpostite, depresiunile, cu teren bogat în humus, apă etc. Odată cu înmulțirea populației, petele, ochiurile de populare inițială sfîrșesc prin a se estompa; urmează o contopire a aureolelor lor, mai ales cînd intervin și alte populații, fie prin război, fie pașnic. Fenomenul este general. Astfel, Richthofen surprinde la chinezi o astfel de situație, cînd, în jurnalul său de călătorie prin China, spune că între unele provincii vecine foarte civilizate, cum sînt de pildă, Houpe și Honan existau urme de separație străvechi și fundamentale³. Ceea ce dovedește că respectivele provincii s-au dezvoltat independent unele de altele, dar cu timpul, prin înmulțirea populației, trecînd prin transformări istorice, vechile nuclee de populare, aureolele acelor pete, ochiuri de populare, dispar sau se atenuază. Astfel, cu cît o țară are relieful mai accidentat, mai fragmentat, cu atît mai multe ochiuri de populare, pete, vor exista. Și țara noastră se dovedește a fi, din acest punct de vedere, printre primele⁴.

În același mod au populat și Galii teritoriul Franței de azi: cite un trib se culbărise în cite o „patrie” restrînsă, înconjurată de înălțimi și împădurită. Același fenomen se petrece și cu Dacia, înconjurată de jur-împrejur de munți.

Țirziu, cînd civilizația înaintează și aureolele acestor „patrii” dispar, ele formează o pinză unică de populare. Din atîtea patrii mici se formează una mare, fără ca deosebirile dintre ele să dispară complet.

Conștiința deosebirii rămîne însă multă vreme în cadrul poporului, chiar după contopirea aureolelor, după consolidarea de stat, chiar și după întemeierea Principatelor, după întregirea și modernizarea României.

Țările despre care vorbim se prezintă astăzi ca unități de viață bine conturate de vreme, avînd o serie de trăsături geografice, istorice și socio-etnografice specifice. Jovan Cvijić observa

¹ Simion Dascălu, *Letopisețul Țării Moldovei* (Editie îngrijită de Constantin Giurescu), București, 1916, p. 110.

² Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Trad. de Gh. Pascu, București, 1923, p. 150.

³ Vidal de la Blanche, *Principes de Géographie Humaine*, Paris, 1941, p. 39.

⁴ Ion Simionescu, „Analele Academiei Române”, Tom LVI *Ședințele din 1935—1936*, p. 225.

cindva — și pe bună dreptate — că jupele iugoslave, ce corespund țărilor noastre, au dobândit în cursul timpului anumite particularități psihice, lingvistice, de port și chiar obiceiuri. Jupa slavă, notează și Ion Conea, este o variantă de viață și de suflet în marea unitate slavă, balcanică. Dar și țările noastre, ca și țările franceze (les pays), același lucru sînt⁵.

Dacă N. Iorga le numea „românii” locale, ale pămîntului românesc, „patrii” locale⁶, risipite pe pămîntul românesc, mai ales în poala sau interiorul munților, Ion Simionescu le considera „simburii cel mai arhaici din poporul nostru, icoane regele, actuale ale stărilor ce dominau odată tot cuprinsul țării”⁷.

Alți autori le-au considerat vetre de viață românească; Țara Birsei (de exemplu, pentru N. Dunăre, a îndeplinit și funcția de continuitate etnoculturală)⁸, adevărate horsturi ca în geologie (bastion etnic)⁹, unități de viață românească regională; insule de arhaism etnic, așa cum avea să dovedească Gh. Focșa care s-a ocupat de Țara Oașului — ce prezintă urmele unei vieți sociale, rămasă pînă de curînd „în lumea începuturilor”¹⁰.

Într-adevăr, țările acestea avînd grade diferite de dezvoltare socio-culturală, prezintă totuși unele trăsături comune, fapt ce justifică interesul pentru cercetarea lor socio-etnografică.

Clasificarea așa-numitelor „țări” nu este ușor de făcut, între altele și din cauza punctelor comune ce există între ele. Între primele semne distinctive se impun situația lor geografică, apoi cea culturală și de altă natură, asupra cărora vom stărui cu deosebire. Nu e întâmplător faptul că *Letopisețul țărilor Moldovei*, cel mai vechi letopiseț din cite ni s-au păstrat¹¹, ne oferă o idee orientativă în legătură cu situația de margine a acelor „țări”.

Într-adevăr, așa cum s-a văzut, Transilvania este înmîșă de jur-împrejur de adevărate fortificații etnice. Nu mai departe, dacă luăm vestul, adică „frontul carpatic apusean”, cum precizează Vintilă Mihăilescu, acesta este străpuns de numeroase depresiuni despădurite, cultivate și pline de sate care-și răsfrîă gospodăriile printre livezi și porumbiști, ori își risipesc sălașele prin finețe, ce alcătuiesc mici individualități geografice și antropogeografice (subl. n.), bine ocrotite de paravanul munților din Codru; un fel de „țări” înlăuntrul cărora, de cele mai multe ori se pătrunde prin strîmtori sau clisuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat. Astfel se prezintă Țara Lăpușului, a Șimleului, a Belușului, a Zarandului, a Almăjului, situată pe Nera. În total, de sub munții Gutâi pînă sub Balcani, la Niș, se află circa 20 de astfel de „țări” izolate între ele, prin pînteni pieziși coboriți din culmea principală.

Deosebirea dintre acestea și celelalte „țări” din lăuntrul său, din marginea celorlalte frînturi carpatice, este că acestea din urmă se leagă între ele cap la cap, formînd o singură unitate, un singur uluc — în termeni geografici — „deprimat”, bine populat și bine cultivat¹².

Din cele menționate rezultă faptul că marginea de apus a țării noastre este întărită prin astfel de „țări”, care nu sînt creații artificiale ci fenomene condiționate geografic.

În aceeași ordine de idei, expusă mai sus, rezultă că și în ceea ce privește gruparea așa-numitelor „țări”, principalul criteriu este cel geografic-antropogeografic. Nu în zadar în *Letopiseț* se pune accentul, încă din secolul al XVII-lea, pe acest criteriu de împărțire a așa-numitelor „țări”. Cauza e justificată. Am notat de la început observația cu privire la geneza populației globului, adică cu referire la ceea ce Vidal de la Blanche numea „pete” sau „ochiuri”, ce țin seama de configurația terenului, al căror conținut, concretizat în nuclee de populație, se numesc la noi „țări”. În acest caz, se pleacă de la o realitate geografică, de la noțiunea de „depresiune”, care are mai multe avantaje, între care și cele economice. Din numeroasele depresiuni, numai unele sînt cunoscute sub numele de „țară”, ceea ce denotă că noțiunea se pretează la discuții, depășind factorul strict geografic. Geografic depresiunile se pot împărți în intracarpătice, pericarpătice și intracolinare. În înțeles socio-etnografic „țările” se rînduiesc cu deosebire în primele

⁵ Ion Conea, *Sugestii și indicații geo-istorice pentru numirea și determinarea marilor unități administrative ale României*. „Pagus”, „Pays”, „Jupă”, „Țară”, în „Sociologia Românească”, III, 1938, nr. 5—6, p. 239—246.

⁶ *Ibidem*, p. 241.

⁷ Ion Simionescu, *op. cit.*, p. 225.

⁸ Țara Birsei, II, 1974, p. 2.

⁹ Ion Chelcea, *Țara Moșilor. Vatră de viață românească*, în „Transilvania”, 5/1972, p. 61—62.

¹⁰ Gh. Focșa, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială*, București, 1975, p. 16.

¹¹ Al. Rosetti, *Cronica români*, București, 1944, p. 50.

¹² Vintilă Mihăilescu, *Probleme de geografie românească. Studii, comunicări, conferințe*, București, 1944, p. 95—96.

două categorii. Cele mai multe dintre depresiuni, din punct de vedere etnografic, deși existente, ca aureolă istorică rămân încă înecate în ceea ce Vasile Pârvan numea „stare vegetativ etnografică”.

Unele dintre aceste „țări”, cum ar fi cea a Dornelor, formează o raritate prin modul ei de populare, până la un punct asemănătoare cu Țara Moșilor: cu sate împrăștiate, șapte comune împreună cu cătunele lor sînt numai administrativ despărțite, formînd în realitate o mare comună, întinsă peste tot, avînd ca centru Vatra Dornei. Între acestea și celelalte există un prag, peste care se trece deseori, un exemplu în acest sens constituindu-l Țara Oașului.

Țara Moșilor își face și ea simțită prezența, prin structura satelor, acele crînguri, fragmente de geografie umană care urcă pe cele mai neașteptate înălțimi, ceea ce nu este cazul cu nici o altă „țară” de la noi. Și din alte motive Țara Moșilor rămîne tipică, întrucît, îndeplinește cele mai multe dintre condiții. Ca mediu geografic formează o unitate bine definită, atît din punct de vedere fizic-geografic, cit și economic, Munții Apuseni formînd un bloc masiv ce domină toate celelalte unități geografice înconjurătoare (de la 300—400 m. baziul transilvan, pînă la 600—700 m. Cîmpia Tisei). Aici viețuiește una dintre acele „românii”, avînd un profil cultural diferit, „chiag al românimii vestice”, cum i-a spus cîndva Slavici.

Această „țară” se caracterizează prin însușirea de a fi o adevărată cetate naturală, astfel că era de așteptat să sintetizeze, pînă la urmă, și voința celorlalte „țări” de eliberare socială și națională. Stau mărturie pentru aceasta două revoluții, cele din 1784 și 1848, care au avut darul de a trezi la viață întreaga conștiință românească¹³. Se poate spune deci că Țara Moșilor se înscrie în istoria și cultura poporului român cu propriile sale valori, ceea ce și din alte puncte de vedere li dă dreptul a depăși cu succes acel prag pentru a fi „țară” în adevăratul înțeles al cuvîntului.

De reținut că între Vrancea și Țara Moșilor sînt unele similitudini¹⁴, mai ales pentru faptul că, și de o parte și de alta se practică prelucrarea lemnului, datorită mediului geografic și bogăției pădurilor¹⁵.

Alte „țări” — cum ar fi Maramureșul — își datoresc „greutatea” lor în balanța istoriei și culturii poporului român — în afară de fizionomia lor aparte — prin „prea plinul” lor de populație, trecută peste Prislop în Moldova, întemeind istoricește o altă țară, care avea să joace un rol de seamă în istorie, dînd pe Ștefan cel Mare. Dar avînd totodată și valori estetice incontestabile, printre care bisericile de lemn în stil gotic, cum ar fi cea de la Ieud, cea mai veche (1362) — fundament de țară, bătrîn „ochiu” de populare, cu diplome nobiliare, „domni” și „coconi” în graiul popular.

Mai toate și păstrează din formele lor vechi de cultură — materială și spirituală — dar unele se ilustrează prin ceva deosebit. Unele ca Țara Oltului, ca și Maramureșul sînt ilustrate deopotrivă prin „prea plinul” lor de populație, pe care, la anumite momente îl revarsă umplînd astfel anumite goluri prin așa-numiții „ungureni”, trecuți în Țara Românească. Alte țări se disting printr-un grad deosebit de integrare în lumea modernă, cum este de exemplu Țara Birsei, cu populație și cultură în competiție cu alte elemente etnice, dovedindu-și capacitatea de muncă sistematică de nivel ridicat. Țară mărginită de alte trei „țări”, a intrat mai mult decît toate în vîrtejul prefacerilor. Resursele subsolului permit o concentrare industrială fără precedent, ceea ce înlesnește densități de populație de așa grad, încît își micșorează simțitor „aureola” din care s-a născut. Caracterul de „țară” dispăre astfel.

Pentru a schița socio-etnografic Vrancea ca „țară” între celelalte, va trebui să mergem tot pe dominante, adică pe caracteristicile principale ce o identifică, distingînd acele aspecte ce o caracterizează.

Ca entitate etnică, distinctă, Vrancea este caracterizată de Dimitrie Cantemir în felul următor: „Al doilea stat în Moldova, mai mic, este Vrancea, în ținutul Putnei, aproape de hotarele Munteniei, înconjurată de munți prăpăstioși. El numără douăsprezece sate și cîte 2 000

¹³ Ion Chelcea, *Localități cu însemnătate politic-populară în mișcarea revoluționară din '48*, în „Patria”, Cluj, XII, 1930, nr. 231, 248, 263, 269 de același autor, *Cîteva constatări asupra caracterului psihologic al Moșilor*, în „Societatea de miine”, IX, 1932, nr. 6, p. 77—79 și *Literatura populară română contra dominațiunii maghiare în Ardeal*, „Extras”, Gazeta ilustrată, nr. 7—8 1935, p. 27.

¹⁴ Este cunoscut procesul purtat de vrînceni la divan contra puternicului vistier Rosetti Roznovanu; vezi și Ion Ionașcu, *Lupta vrîncenilor pentru apărarea munților de cotropirea habsburgică în sec. al XVIII-lea*, în „Anuarul Universității C.I. Parhon”, București, 1957.

¹⁵ Nicolae Pascu, *Pirogravura cu stîntă și specificul etnic*, în *Culegerea Sesiunea de comunicări științifice a Muzeelor de etnografie și artă populară*, București, 1964, p. 390—412.

de gospodărie și din același motiv ca Cimpulung, ocupate cu pășcutul oilor, nu știu de plug. Locuitorii tot așa plătesc Domnului în fiecare an un tribut fix. Dealtfel se conduc după legile lor și atît poruncile cit și pe judecătorii Domnului îi disprețuiesc în chip absolut”¹⁶.

Bazat pe o intuiție care ar putea să nu fie infirmată, C.C. Giurescu crede în existența unei formațiuni politice (cnezat, vœvodat), în Vrancea, similară celei a lui Litovoi în dreapta Oltului — aceasta în baza unor drepturi speciale, ce le au vrincenii pînă tîrziu, în extragerea sării pentru nevoile proprii, din munții lor, în afara monopolului de stat, și totodată regimul juridic aparține în ceea ce privește stăpînirea munților.

Numele de Vrancea apare într-un document latin din 2 iulie 1431 sub formă Vrancha¹⁷. Semnificația lingvistică a numelui pare a fi, după Iorgu Iordan, o problemă destul de simplă. Dar pe această temă se pretinde că s-a mers prea departe derivîndu-se numele de Vrancea, cînd de la sanscritul *bran* (munte), cînd de la termenul slav, *bran* (negru), *bran* (poartă), cînd de la noțiunea de *vrănă* (gaura polobocului). Dar explicația justă, după Iorgu Iordan, a fost dată de Vasile Bogrea¹⁸ și susținută cu un material bogat de Margareta Ștefănescu¹⁹, cuvîntul Vrancea explicîndu-se etimologic din termenul *bran*, care înseamnă negru, corb, cărui i s-a adăugat sufixul „-cea”²⁰. Toponimicul, după Iorgu Iordan, este de fapt un antroponimic, reprezentînd echivalentul semantic al lui Corbea (ca, de exemplu Vilcea).

Derivația din *bran*, *bran* — în perspectivă geografică — sugerează că înăuntrul acestor „țări” se pătrunde cu greu, prin strîmtori sau cîlsuri, care în trecut jucau rolul de porți, ușor de apărat, ceea ce pare a fi adevărat și atunci cînd e vorba de Vrancea.

Într-adevăr, așa cum se știe, Vrancea comunică mai lesnicios cu lumea din afară printr-o singură poartă, aceea a Putnei. Restul comunicației se face — de la sat la sat — pe drumuri laterale, prin curmături, cum ar fi Soveja și Reghiu.

Situată la curbura exterioară a Carpaților (depresiune pericarpatică), la întretăierea hotarelor dintre Muntenia, Moldova și Transilvania, Vrancea rămîne legată prin multe fibre de legătură cu Moldova. Depărtarea de centrele mai importante de comunicație pare a fi una din caracteristicile sale, față de alte țări, ca și izolarea sa de restul lumii. În condițiile orînduirii feudale și chiar capitaliste, depărtarea pînă la Focșani cerea o săptămînă de mers cu căruța încărcată, dus și întors, prin vaduri de ape și drumuri greu de străbătut cum erau cele din Nerej.

Problematica izolării unor ținuturi ca Vrancea nu a fost îndeajuns studiată. Să ne gîndim pentru aceasta la Țara Baselor din Pirinei și atunci cînd vom putea da seama de caracterul „arhaic” al acestor zone.

Încadrată de înălțimi ca Sboina Neagră (1 375 m), Cozia (1 633 m), Giurgiu (1 723 m) — spre est, de Girbova (974 m), Vrancea este situată față de nivelul mării între 350—700 m. Este brăzdată de văi largi, limitate de o parte și de alta de terase, cărora în grai local li se spun *poduri*. De cele mai multe ori aceste poduri sînt luate în stăpînire de om sub formă de așezări răsfrate și culturi — formate, în primele timpuri, de secară, orz, mei, mai tîrziu din porumb, fasole, cartofi. Vița de vie își face apariția cu greu, pînă pe la 655 m altitudine — restul suprafețelor, adînc șiroite de ape sălbatice, sînt ocupate cu păduri și iarbă de munte.

Ca exemplu de folosire de către om a podurilor, ca așezare stabilă, există la Năruja două fragmente de locuire: Podul Stoica și Podul Năruji, iar în restul Vrancei, satul Poduri și Podul Țirdei (Herăstrău).

Cele mai multe sate intră în categoria satelor răsfrate de-a lungul văilor, casele fiind polarizate pe cătune, avînd o individualitate, pînă la un punct, de sine stătătoare, din care cauză geograful N. Al. Rădulescu le numește *pollarticulare*²¹. Tot de sat se țin și colibe temporare situate în afara satului propriu-zis. „Hodăile” acestea sînt căsuțe în bună lege. Adesea ele au înăuntru și războaie de țesut. Vara, trăiesc aici familii întregi cu copii, cu „orătânii” și cu tot ce ține de casă. „Hodaia” în care stă ciobanul nu e altceva decît casa bătrînească din sat, în miniatură. Ea are și tirnaț. Pare a-ți da să înțelegi că aceasta e casa originară a vrincenilor.

Într-adevăr, tradițional, creșterea vitelor în hotarul comunei și la munte este indelețnicirea cea mai obișnuită, după care urmează munca la pădure. Între agricultură și creșterea vitelor, creșterea vitelor e predominantă. Încă de pe la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir a făcut un astfel de raport, atunci cînd a spus că vrincenii „nu știu de plug” — adevăr confirmat și de noi

¹⁶ Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 150.

¹⁷ C.C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. I, București, 1935, p. 319. Asupra acestei chestiuni revine și Emil Gurgea, *Milcovia și Crăciuna*, în *Coordonate culturale Vrincene*, 1973, p. 129, 131.

¹⁸ „Neamul Românesc”, din 10 iulie 1917.

¹⁹ „Arhiva” — Iași, XXVIII, p. 218.

²⁰ Iorgu Iordan, *Toponimia Românească*, București, 1963, p. 535—536.

²¹ Al. Rădulescu, *Vrancea. Geografie fizică și umană*, București, 1937.

dacă prin agricultură s-ar înțelege exclusiv munca pământului cu ajutorul plugului. În realitate, în Vrancea s-a lucrat pământul, în mod limitat, cu sapa. Dacă în Vrancea nu se poate vorbi de o agricultură în adevăratul înțeles al cuvântului, totuși secara, orzul și meiul au fost cultivate, într-o anumită măsură. O dovedește toponimia, ca de exemplu, locul numit Luncile Secării, ce se află sub poalele muntelui Giurgiu, spre fundul cursului Zăbala. O arată locurile din hotarul satului sub denumirea de „blană”, curătură sau țarină cu sens de loc însămînțat, cu porumb, cîneapă, spre deosebire de alte locuri rezervate pentru cosit. Folosirea cuvîntului „prosie” pentru un loc de arătură indică același lucru. Explicația vine de acolo că *proso* în slav, înseamnă mei. Deci vrîncenii, nu numai că au cunoscut agricultura, dar au și practicat-o, chiar dacă pe porțiuni de teren nu prea întinse.

Dacă în general, porumbul se cultiva la cîmp, undeva în afară de Vrancea și se obținea în schimbul lemnului, se practica de asemenea păstoritul și creșterea vitelor. Gropile, cu iarbă de coasă, din hotarul satelor și din afară, la care se adăuga poenile din pădure, frunzarul, înlesneau în mare măsură activitatea aceasta.

Printre alte mijloace de trai, se înscrisa munca la pădure. Mai mult chiar decît toate celelalte activități, prelucrarea lemnului evidențiază preocuparea acestor locuitori, ceea ce-i apropie de moșii din Munții Apuseni. În această privință, numele localității *Șindrili* apare semnificativ²². Sînt cunoscute totodată coafele simple și înflorate prin mijlocirea pirogravurii²³. Din acest punct de vedere între Munții Apuseni și Vrancea s-ar putea face o legătură. În Năruja există azi un combinat pentru prelucrarea lemnului. Dealtfel lemnul a fost prelucrat și cu ajutorul fierăstraiele locale, mișcate cu ajutorul apei curgătoare. De exemplu, în 1892 la Năruja, pe lîngă 4 mori de apă, 5 pive și dîrste, existau și 7 fierăstraie. Ne putem face o idee despre modul de prelucrare a lemnului și în funcție de nivelul artistic concretizat în realizarea stilurilor de la casă (tirnaț).

Dacă satul, ca așezare propriu-zisă, se caracterizează adesea printr-o fragmentare sub formă de cătune, ce merge pînă la case izolate pe mari suprafețe, locuința ca atare atrage atenția mai degrabă prin simplitatea sa și prin anumite elemente tehnice, ce o caracterizează.

Punctul de plecare l-a format locuința cu o singură încăpere și cu tindă de la care s-a trecut la cea cu două încăperi, între care se interpune ulterior un spațiu de acces: tindă, ca loc de trecere prevăzut în spate cu un „chiler” pentru depozitat unelte și alte lucruri gospodărești. Prispă din fața casei la denumirea de tirnaț, iar în alte cazuri, mai intervin și alte elemente ca foisorul de colț și chiar o căsoale situată mai delături, folosită drept cămară. Nu este exclusă nici pivnița, în grai local „beș” pentru ținut „năcrime” (varză, murături, oțet de poame).

Vrînceanul își are tipicul său în tehnica de construcție: folosește la clădit casa, birna plină pe care o încheie — în grai local — „olește”, adică birnele întregi se fixează unele într-altele, cu partea plină în golul lăsat a fi îmbucată birna următoare. La cele două extremități ale prispiei se lasă o prelungire pînă la o anumită înălțime, a birnelor din față, în așa fel, că acest paravan lateral în tehnica de construcție oferă un adăpost mai mare. Acestui element tehnic-arhitectural i se spune în termeni locali „zaplaz” și e folosit curent de gospodină atunci cînd face curăț în casă, intruct, pe „zaplaz” se așază pîrețarele sau alte țesături, după ce le scutură, de unde apoi sînt luate și așezate la locul lor în casă. Să nu uităm că pe țârnaț se doarme vara pe un pat „cu capul la cetina bradului”. Și în acest caz zaplazul ține adăpost.

Ca un element tehnic ce ține de locuință e însă fixarea șindrilei pe casă. Ea e bătută în cuile de lemn de tisă, care, în Vrancea, a fost în trecut foarte mult răspîdită. O probează între altele și muntele Tisarul, ce ține de Vrancea. Cuilele din lemn de bătut pe casă se fac din ceki de brad. Șindrila e „răgluită” (în „sco” pentru a putea fi îmbucată una într-alta). La fiecare rînd de șindrila vine bătut un rînd de cuile. Cuiul e rotund și fără „floare” la capăt, destul de lung ca „atunci cînd te sui în pod să nu te pălești din cauza lor”.

Dar mai există un element de ordin tehnic ce urmează a fi scos în evidență. E tencuiala pereților și, în special, vîruițul casei. În general toate casele bătrînești din Vrancea nu sînt vîruite, ci *humite*. Tencuiala e de multe ori aplicată pe birne, atît afară cît și înăuntru. Cauza pentru care nu se întrebulează varul, ci huma, este motivată de localnici în felul următor: varul arde pîrețarele, adică acele țesături lucrate în casă ce se pun pe pereți în interior spre înfrumusețare, dar și pentru faptul că huma e mai ieftină. Huma se scoate din mal, se fierbe în apă pînă dă în clocot. Atunci se toarnă în ea ceva făină de porumb „să nu se iele pe haine” și în felul acesta, făina amestecată cu huma e bună de humuit casa.

²² Ion Chelcea, *Considerații preliminare cu privire la Năruja-Vrancea*, în „Danubius”, I, 1967, p. 259.

²³ N. Pascu, *lucr., cit.*, p. 399—412.

* Asupra acestui aspect s-a atras atenția de către noi în studiul „Vrancea și arta sa populară”, în *Coordonate culturale vrîncene*, Focșani, 1973, p. 171—184.

Ceea ce atrage atenția la intrarea în casa vranceană tradițională e vatra focului, plasată în mijlocul casei, așa cum arată dealțul și cercetările mai vechi²⁴. Soba din odaia de locuit, cu „hoarnă” e destul de masivă și ocupă aproape jumătate din cameră. Are prichici și cuptor pentru copt pîne la praznice, dar îndeplinește și funcția de pat de dormit. Desigur, și în această privință, azi lucrurile s-au schimbat. Predomină pîta joasă, cu fumare de cărămidă numite „tonuri”.

Din cele de mai sus se observă că vranceii aduc în patrimoniul cultural popular românesc nota lor specifică. Vranceanul excelează nu numai în prelucrarea lemnului, ci și în împodobirea interiorului cu țesături lucrate în casă: păretare, lăghîșere, șervete. Și cum de jur-împrejurul camerei de locuit se află scaune lungi de perete, cu excepția patului și sobei, lăghîșerele vor acoperi acele lavii (se pronunță „laghiți”). Patul se acoperă cu cergi, simple sau colorate. Pe pereți sînt așezate șervete. Dispoziția și cromatica țesăturilor, desăvîrșit imbinat, dezvăluie un suflet omenesc deschis, sensibil la frumos.

Dealțul, se poate spune că, sub toate aspectele vieții sale, vranceanul își iese înainte cu ceva tipic, propriu. Vranceii își păstrează portul lor carpatic. Bărbații poartă cioareci (îțari) cu două fețe, rezultat al așezării clinilor, croiți fără asemănare cu alte zone ale țării. Femeile se disting prin portul catrinței, avînd însă caracter de fotă. Dar acolo unde intervine specificul e cămașa cu mîneca învîrtită, care pune problema nu numai sub raport artistic, fiind lucrată în arnici, fir și tel, ci și sub raportul croiului, deoarece mînecele sînt așa de lungi că abia se pot ridica de jos. Ea este astfel denumită după modul cum erau croite mînecele — prin analogie cu cioarecii extrem de lungi, purtați însă încrețiți, fenomen caracteristic lumii iliro-trace, element de vechi tradiții trace comparabile cu imaginile de pe metope (Adam Clisi).

Acolo însă unde vranceanul și-a cristallizat ființa sa cu deosebire e întocmirea vieții sociale, la care au colaborat secole, chiar milenii. Aceasta îi fixează fizionomia sa în istorie. Este meritul Școlii sociologice de la București, condusă de prof. Dimitrie Gusti și al discipolilor săi, în cazul de față prof. H.H. Stahl, de a fi scos în lumină fenomenul, care este plin de semnificație sub raportul cercetării științifice²⁵.

Pe scara evoluției societății omenesti, după comuna primitivă urmează comunitatea gentilică, bazată pe înrudirea de sînge și în sfîrșit obștea țărănească, bazată pe munca și stăpînirea în comun a pămîntului de către săteni împărțiți pe familii. Or, cum prezintă P.P. Panaitescu problema²⁶, esențial pentru definirea obștei țărănești e munca și stăpînirea în comun a pămîntului — singura verigă de legătură între feudalism și orînduirea primitivă. Vrancea forma o singură obște, cu o singură avere pentru toate satele, obște muncitoare, bazată pe aceeași descendență comună. De unde și caracterul endogamic de „țară” între celelalte, cînd se putea spune: „mîreasa vranceanului nu trebuie să bea apă din Milcov”²⁷.

Structura socială cu bază istorică străveche exista și la daci. Ea s-a menținut grație izolării relative a Vrancei, motiv pentru care, în studiul vechilor noastre stări sociale din trecut, această „țară” prezintă „un interes deosebit”.

„Nici o altă regiune nu ne oferă un caz similar și după informațiile pe care le avem, el nu-și are corespondent în Europa decît în anumite regiuni albaneze, care ar merita a fi studiate în paralel cu Vrancea”²⁸. Iată de ce Vrancea rămîne „o insulă de organizare străveche”, motiv pentru care vranceii și-au păstrat autonomia lor locală, drepturile lor asupra munților — cu statutul juridic obișnuit — în conștiința lor, ce izvorăște... de la Ștefan cel Mare.

O altă caracteristică vranceană ce o distinge dintre celelalte „țări” de la noi e aportul său în domeniul creator literar-epic. Alături de alte valori etnografice, se afirmă că „Vrancea se remarcă — și faptul nu s-a subliniat îndeajuns — ca una din vetrele cele mai importante ale epicii populare în versuri. În fond aci s-a descoperit și înregistrat înția oară „Miorița” de către Alecu Russo, și anume la Soveja în 1846, în timpul exilului, urmînd apoi culegerea și a altor

²⁴ Ion Diaconu, *op. cit.*, p. XVIII.

²⁵ Nerej. *Un village d'une région archaïque. Monographie sociologique* dirigée par H.H. Stahl, vol. I, II, III, 1939, analizează aspecte ale vieții din Vrancea, axate pe o singură localitate. Pînă astăzi însă nu avem o monografie în întregime asupra Vrancei. Vezi și H.H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmășe românești*, vol. I, (1958), II, (1959).

²⁶ *Introducere în istoria culturii românești*, București, Edit. științifică, 1969, p. 156.

²⁷ Ion Simionescu, *op. cit.*, p. 156.

²⁸ H.H. Stahl, *Contribuții*, (cit.), I, p. 143.

variante, din alte părți”²⁹, aci rămânind nucleul variantelor tipice. Este meritul lui Ion Diaconu³⁰ de a fi perseverent în scoaterea din uitare a acestor comori.

Pe portativul valorilor vrâncene se înscriu astfel și realizări din domeniul esteticii populare-literare-epice, care au atras studii și cercetări însemnate, printre care acela al lui Adrian Fochi³¹ Liviu Rusu³² și, mai ales, Mircea Eliade³³ se remarcă în mod deosebit.

Alături de aceste aspecte mai pot fi aduse în discuție și altele ce izvorăsc din același fond spiritual, încă nestudiat îndeajuns. Există obiceiul în Vrancea, ca la poarta de intrare în gospodărie să se construiască un așa-numit merindar, în care drumețul putea găsi o cană cu apă rece, fructe, eventual o bucată de pîine. Este un caz unic în etnografia românească. Etica vremurilor și-a spus cuvîntul, etica vremurilor și a bunei cuvințe și-a găsit refugiu în Vrancea: acea „țară izolată” de restul lumii, în care poți multe învăța.

²⁹ I. Chițimia, *Folclorul expresie permanentă a vieții și creației populare*, în „Coordonate culturale vrâncene”, 1973, p. 167, 168.

³⁰ Ion Diaconu, *Ținutul Vrancei*, (cit). În afară de „texte”-le ce urmează cărții lui, s-ar mai putea consulta: Simion Hirnea, *Țara Vrancei, Cîteva note și observațiuni cu privire la trecutul istoric al regiunii*, București, 1930; *Datînele și obiceiurile noastre. Frînturi din viața străbună. Cîteva obiceiuri vrâncenești care mai sînt*, Fasc. 1, Bibl. populară „Comoara Vrancei”, nr. 7, Focșani, 1933.

³¹ A. Fochi, *Miorița. Tipologie, circulație, geneză, texte*. Cu un studiu introductiv de Pavel Apostol, București, 1964, 106 p.

³² Liviu Rusu, *Viziunea lumii în poezia noastră populară*, București, 1967.

³³ Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, Ed. șt. și enciclop., București, 1980, p. 223—251.